ספרים נוספים · גדולי הדורות

אמונה והשגחה מספר איוב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אמונה והשגחה מספר איוב

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אמונה-והשגחה-מספר-איוב/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

אמונה והשגחה 4
ליקוט בעניין הייסורים 14
מעשה להמחשת הדברים 16
משל מה'חפץ חיים' 19
מעשה נוסף 20

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון CC BY-NC-SA 2.5 - אסור בשימוש מסחרי
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב יעקב יעקב שליט"א

הרב יעקב יעקב שליט"א
לע"נ יצחק בן לולו

אמונה והשגחה

המלבי"ם כתב שספר איוב מדבר על נסיונותיו ויסוריו של איוב, שבאו שלא במשפט וכביכול בלא סיבה, ועל כן צעק מרה על ההשגחה העליונה ודרכיה.

אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוּץ אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָּם וְיָשָׁר וִירֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע. וַיִּוָּלְדוּ לוֹ שִׁבְעָה בָנִים וְשָׁלוֹשׁ בָּנוֹת. וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת אַלְפֵי צֹאן וּשְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי גְמַלִּים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת צֶמֶד בָּקָר וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וַעֲבֻדָּה רַבָּה מְאֹד וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא גָּדוֹל מִכֹּל בְּנֵי קֶדֶם. וְהָלְכוּ בָנָיו וְעָשׂוּ מִשְׁתֶּה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לִשְׁלֹשֶׁת אַחְיוֹתֵיהֶם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עִמָּהֶם. וַיְהִי כִּי הִקִּיפוּ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה וַיִּשְׁלַח אִיּוֹב וַיְקַדְּשֵׁם וְהִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר וְהֶעֱלָה עֹלוֹת מִסְפַּר כֻּלָּם כִּי אָמַר אִיּוֹב אוּלַי חָטְאוּ בָנַי וּבֵרְכוּ אֱלֹהִים בִּלְבָבָם כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים:

בתחילת הסיפור הקדים להודיע במי מדובר, מהותו ותכונותיו, להודיע שלא נמצאה סיבה לתלות בה את ייסוריו שבאו שלא בדרך הטבע, שמבחינה גשמית היה עשיר גדול, בריא בגופו ובנפשו, ומבחינה רוחנית היה צדיק, בעל מידות טובות, תם וישר וירא אלקים.

יש מחלוקת בחז"ל מי היה איוב אם היה גוי או יהודי, או שאינו אלא משל, ובילקוט שמעוני נאמר: "חסיד אחד היה באומות איוב שמו ולא בא לעולם אלא לקבל שכרו, הביא עליו הקדוש ברוך הוא יסורין התחיל מחרף ומגדף, כפל לו הקדוש ברוך הוא שכרו בעוה"ז כדי לטרדו מן העולם הבא שנאמר ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה".

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל יְיָ וַיָּבוֹא גַם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם (לקטרג על הבריות - רש"י). וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן מֵאַיִן תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת יְיָ וַיֹּאמַר מִשּׁוּט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ:

אמר לפניו: רבש"ע שטתי בכל העולם כולו ולא מצאתי צדיק בארץ כאברהם, אמרת לו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה, אפילו בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה לא הרהר אחר מדותיך: א"ר לוי: שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו. שטן, כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב, אמר: חס ושלום, מינשי ליה לרחמנותיה דאברהם (ב"ב טז.).

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ עַל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע. וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת יְיָ וַיֹּאמַר הַחִנָּם יָרֵא אִיּוֹב אֱלֹהִים. הֲלֹא אַתָּה שַׂכְתָּ בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ. וְאוּלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ אִם לֹא עַל פָּנֶיךָ יְבָרֶכֶךָּ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן הִנֵּה כָל אֲשֶׁר לוֹ בְּיָדֶךָ רַק אֵלָיו אַל תִּשְׁלַח יָדֶךָ וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵעִם פְּנֵי יְיָ.

טען השטן, זה שאיוב עובד ה' בשעה שטוב לו אין זה משקף את מהותו וכנותו באמונתו, אלא באם ילקה באשר לו, ויכלה ממונו, ויתייסר גופו, זהו המבחן האמתי למהותו.

והמופת החותך לכך, דהנה אדם שנמצא בצרה ויד ה' פגעה בו, כמה בנקל לאדם אחר הבא לנחמו לחזקו במילות עידוד ואמונה כיד ה' הטובה עליו, בכל מיני מאמרי נועם וניחומים, ואילו אותו זה שעתה מנחם את חברו ומחזקו באמונה, כאשר מחר תפגע באותו מנחם יד ה', וכי יוכל הוא לעודד עצמו באותה רגיעה ושלוה כמו שהוא עצמו הרגיע אתמול את חברו, בוודאי לא, והסיבה כי אתמול כשהיה הוא בגדר מנחם הניסיון לא היה לגביו, אם כן אין משתקפת בכך מהותו האמתית ויכול הוא לדבר אמונה כאחד המאמינים הגדולים, אולם כשפוגעת יד ה' בו עצמו, אז משתקפת מהותו הפנימית בשעת קטנות מוחו מחמת הייסורים שבאו עליו. ואז כאיש גבורתו להראות את כנותו ודרגת אמונתו באמת.

וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבְנֹתָיו אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר. וּמַלְאָךְ בָּא אֶל אִיּוֹב וַיֹּאמַר הַבָּקָר הָיוּ חֹרְשׁוֹת וְהָאֲתֹנוֹת רֹעוֹת עַל יְדֵיהֶם. וַתִּפֹּל שְׁבָא וַתִּקָּחֵם וְאֶת הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי חָרֶב וְאִמָּלְטָה רַק אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ. עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר אֵשׁ אֱלֹהִים נָפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם וַתִּבְעַר בַּצֹּאן וּבַנְּעָרִים וַתֹּאכְלֵם וְאִמָּלְטָה רַק אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ. עוֹד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר כַּשְׂדִּים שָׂמוּ שְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיִּפְשְׁטוּ עַל הַגְּמַלִּים וַיִּקָּחוּם וְאֶת הַנְּעָרִים הִכּוּ לְפִי חָרֶב וְאִמָּלְטָה רַק אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ. עַד זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמַר בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ אֹכְלִים וְשֹׁתִים יַיִן בְּבֵית אֲחִיהֶם הַבְּכוֹר. וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר וַיִּגַּע בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת הַבַּיִת וַיִּפֹּל עַל הַנְּעָרִים וַיָּמוּתוּ וְאִמָּלְטָה רַק אֲנִי לְבַדִּי לְהַגִּיד לָךְ. וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מְעִלוֹ וַיָּגָז אֶת רֹאשׁוֹ וַיִּפֹּל אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ. וַיֹּאמֶר עָרֹם יָצָאתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרֹם אָשׁוּב שָׁמָּה יְיָ נָתַן וַיְיָ לָקָח יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ. בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב וְלֹא נָתַן תִּפְלָה לֵאלֹהִים.

כתב האלשיך: "מי לא ידע כי בכל זאת לא חטא? אך יאמר, הנה מלבד שלא חטא גם עשה חסידות, והוא שלא נתן ולא ייחס החסרון הבא עליו למדת אלקים, כי אם למדת רחמים, כאומרו ה' נתן וכו' יהי שם ה' מבורך. וזהו ולא נתן תפלה לאלקים".

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל יְיָ וַיָּבוֹא גַם הַשָּׂטָן בְּתוֹכָם לְהִתְיַצֵּב עַל יְיָ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן אֵי מִזֶּה תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת יְיָ וַיֹּאמַר מִשֹּׁט בָּאָרֶץ וּמֵהִתְהַלֵּךְ בָּהּ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ אֶל עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין כָּמֹהוּ בָּאָרֶץ אִישׁ תָּם וְיָשָׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע וְעֹדֶנּוּ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתוֹ וַתְּסִיתֵנִי בּוֹ לְבַלְּעוֹ חִנָּם. וַיַּעַן הַשָּׂטָן אֶת יְיָ וַיֹּאמַר עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ. אוּלָם שְׁלַח נָא יָדְךָ וְגַע אֶל עַצְמוֹ וְאֶל בְּשָׂרוֹ אִם לֹא אֶל פָּנֶיךָ יְבָרֶכֶךָּ. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הַשָּׂטָן הִנּוֹ בְיָדֶךָ אַךְ אֶת נַפְשׁוֹ שְׁמֹר.

אמר לו הקב"ה: "הנה הוא בידך רק את נפשו שמור". אמר לפניו: "רבונו של עולם, משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שאמר לעבדו צא ושבור את החבית ושמור יינה, היאך יכול אני לשמור את נפשו?! אמר לו הקב"ה: "כבר אמרתי לך נפשו שמור".

וַיֵּצֵא הַשָּׂטָן מֵאֵת פְּנֵי יְיָ וַיַּךְ אֶת אִיּוֹב בִּשְׁחִין רָע מִכַּף רַגְלוֹ עַד וְעַד קָדְקֳדוֹ. וַיִּקַּח לוֹ חֶרֶשׂ לְהִתְגָּרֵד בּוֹ וְהוּא יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הָאֵפֶר.

פירשו במדרש שהיה מחציו ולמעלה שחין יבש והיה צריך חרש להתגרד בו, ומחציו ולמטה היה שחין לח והיה צריך לישב בתוך האפר שמושך הליחות, ורפואת האחד קשה להשני כעין זבורא ועקרבא: (מלבי"ם)

כיון שסרח הבית עליו (פצעיו הסריחו), הלך וישב באשפה עד שסרח בשרו עליו. והיו יורדים ממנו תולעים, והיו עושים נקבים נקבים בבשרו והיו התולעים עושות מריבה האחת עם השנייה, מה עשה איוב? נטל אחת והניחה על חור שלה, ואחת הניחה על חור שלה. אמר להן: "בשר שלי הוא ואתן עושות עליו מריבה? מיד כעס עליו לבו ובא בטרוניה כלפי הקב"ה. (עפ"י מדרש אבות דר"נ)

נאמר בגמרא: "שלשה היו באותה עצה: בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שיעץ - נהרג. איוב ששתק - נדון ביסורים. יתרו שברח - זכו בניו שישבו בלשכת הגזית". (סוטה יא.)

"במדה שאדם מודד מודדין לו" - כלל הוא, כי השכר והעונש באים על האדם מדה כנגד מדה. אם, למשל, מדד האדם ונתן צדקה לעני מלא חפניו, מודד הקדוש ברוך הוא בחפניו ונותן לו שכרו. וכך גם ענשו של האדם בא מדה כנגד מדה: כיון שקישטה הסוטה עצמה לעברה, ציוותה התורה לנוולה. שמשון הלך אחר עיניו ונתן עיניו בדלילה, "כי היא ישרה בעיני", לפיכך נקרו פלישתים את עיניו. ושתי הרשעה היתה מביאה את בנות ישראל ומפשיטתן ערמות, לפיכך ציווה אחשורוש להביאה לפניו למשתה כשהיא ערומה.

אף עונשם של בלעם ויתרו היה מדה כנגד מדה:

בלעם יעץ להרוג את ילדי ישראל, לפיכך נענש ונדון למיתה. ואף יתרו קבל שכרו מדה כנגד מדה, שהרי היה עשיר מופלג, וכל חוקי מצרים היו על פיו, וישב בכבודו של עולם, וכיון שוויתר על הכל וברח, זכה לכבוד גדול שישבו מבני בניו בלשכת הגזית.

ואולם, מה מדה כנגד מדה יש אצל איוב שכיון ששתק נדון ביסורים?

אלא לאיוב היו שיקולים וחשבונות רבים לשתיקה שגזר עליו לנוכח העצה "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". הוא סבר, כי אף על פי שמן הדין עליו למחות, אולם במקרה הזה לא תועיל המחאה ולא כלום, ואם כן "כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע". ואדרבה, סבר איוב כי מוטב שלא למחות עתה, ואז ישאר במשרתו ובמעמדו, כדי שאחר כך, כשתבוא ההזדמנות הראויה, יהיה בידו לפעל לטובת ישראל.

הקב"ה הביא על איוב ייסורים כדי שיזעק מרה על ייסוריו.

ואולם, לכאורה, לשם מה זעק וצווח על ייסוריו? וכי יש בכך כדי להועיל לו?!

אלא זה הכלל: כשכואב - זועקים. ואם אף על פי שאין בכך כדי להועיל מאומה, מכל מקום האדם זועק כל אימת שחש כאב וצער, מדוע אפוא לא זעק איוב על גזרת הבנים אלא על כרחך, שהגזרה לא נגעה ללבו ולא כאבה לו כאב אמתי. לכן איוב ששתק נדון ביסורים, מדה כנגד מדה... (עפ"י הגרי"ז)

מובא בזוהר הקדוש (פר' בא דף לג) שאיוב היה מיועציו הקרובים לפרעה, וכשקם פרעה על ישראל ואמר הבה נתחכמה לו, היה רוצה להרוג אותם, אמר איוב לפרעה: אל תעשה כן אלא קח את ממונם, ותשלוט על גופם בעבודה קשה ולא תהרוג אותם, אמר הקב"ה לאיוב חייך שבאותו הדין שדנת תהיה נידון, תחילה איבד הקב"ה את ממונו כנגד מה שיעץ לפרעה ליטול את ממונם, ואח"כ ייסר אותו בייסורים, כנגד ויעבידו את ישראל בפרך, ואף על פי שבכל שאר הדברים היה איוב ירא מהקב"ה, כמו שהעיד עליו הקב"ה שהוא איש תם וישר וירא אלהים וסר מרע, ועל כל זה לא ניצל מן הדין המגיע לו.

וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ עֹדְךָ מַחֲזִיק בְּתֻמָּתֶךָ בָּרֵךְ אֱלֹהִים וָמֻת:

הקשה האלשיך: כיצד זה יתכן שאשתו תייעץ לו לכפור בה'? ומי הגיד לה שעל ידי שיכפור ימות? וכתב לבאר, כי בראותה כי נפשו בנס עומדת בקרבו כמשל החבית, אמרה בלבה: או שה' חפץ להמיתך או לייסרך בייסורים, אם חפץ המיתך למה יעצור נפשך? אם לייסרך למה הביאך עד מצוי הנפש? אין זה כי אם שה' חפץ המיתך, ובראותו החסידות אשר אמרת יהי שם ה' מבורך, שאפילו לא חפצת לייחס צרתך אל מדת הדין, ולברך שם אלקים רק שם רחמים, על כן מעכב נפשך מלצאת, כדי שתרגיש צער מספיק

לנכות המוות, ואחרי כן ימיתך, ואתה אינך יכול לסבול, לכן ברך 'אלקים' ותאמר: "יהי שם אלקים מבורך", ואז שתעדר מאותה החסידות הגורמת עיכוב נפשך, מיד תמות כמו שה' היה חפץ לעשות מתחלה.

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבָלוֹת תְּדַבֵּרִי גַּם אֶת הַטּוֹב נְקַבֵּל מֵאֵת הָאֱלֹהִים וְאֶת הָרָע לֹא נְקַבֵּל בְּכָל זֹאת לֹא חָטָא אִיּוֹב בִּשְׂפָתָיו:

אמר רבא בשפתיו הוא דלא חטא אבל בלבו חטא.

וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב אֵת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמְּקֹמוֹ אֱלִיפַז הַתֵּימָנִי וּבִלְדַּד הַשּׁוּחִי וְצוֹפַר הַנַּעֲמָתִי וַיִּוָּעֲדוּ יַחְדָּו לָבוֹא לָנוּד לוֹ וּלְנַחֲמוֹ. וַיִּשְׂאוּ אֶת עֵינֵיהֶם מֵרָחוֹק וְלֹא הִכִּירֻהוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וַיִּקְרְעוּ אִישׁ מְעִלוֹ וַיִּזְרְקוּ עָפָר עַל רָאשֵׁיהֶם הַשָּׁמָיְמָה:

וכתב בספר כד הקמח (ערך השגחה) שאיוב היה כופר בהשגחה בראותו צרותיו הרבות והיה רוצה להתווכח עם מידת הדין, והיה אומר כי מה שבאו אליו הייסורים והצרות אע"פ שהוא צדיק, זה לו לראיה כי אין השגחת ה' בשפלים, כי אילו היה משגיח עליו איך אפשר שיעניש שלא כדין ושיצא מלפניו משפט מעוקל?! ועוד כי רואה כמה רשעים בעולם והם יושבים בשלוה ובהשקט.

והנה חבריו: אליפז התימני, בלדד השוחי וצופר הנעמתי טענו ואמרו שגם אם הוא צדיק, אי אפשר שלא חטא מעולם, כענין שכתוב (קהלת ז, יח): "כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ועיקר כוונת חברי איוב לומר כי הצדיק הגמור שאירע לו החטא הקל ועבר בזדון על מצות בוראו, על כל פנים ראוי להיענש על כך.

וידוע, שעדיף לאדם להיענש בעולם הזה ולהיות נידון בייסוריו של איוב כל ימי חייו, מאשר להיות נדון בעולם הנשמות בייסורי גיהנום אפילו שעה אחת. ובזה יש יישוב לשאלה המפורסמת: מדוע צדיק ורע לו, רשע וטוב לו? והביאור בזה : צדיק ורע לו - בעולם הזה, כדי לקבל כאן בזה העולם עונש על עבירות שעשה (שהרי: "אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא") ובכך להגיע נקי לעולם הבא ולקבל שם את מלא השכר העצום המגיע לו. רשע וטוב לו - בעולם הזה, שמקבל שכרו המגיע לו על המצוות שעשה (שאפילו רשעים מלאים מצוות כרימון), כאן בזה העולם, כדי להאביד אותו מהעולם הבא. ודבר זה רמוז בתהלים: "אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֶשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי עַד. הכסיל לא מבין מדוע הרשעים פורחים ומצליחים (רשע וטוב לו), והתשובה לזה, שהצלחת הרשעים בעוה"ז היא כדי שע"י זה ישמדו לעד. וכן גם הביאור בפסוק: "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו".

אבל איוב שהיה צדיק גמור לא היה בכלל המדה הזו, ועל כן, כאשר ראה את הצרות הרבות והרעות הבאות עליו, וידע בעצמו צדקת נפשו, חשב כי אולי אין דעת וחשבון אצל האלקים במעשה בני אדם וכי ההשגחה מסולקת מהם, ופתח דבריו לומר כי הכוכבים והמזלות בימי הלידה נותנים לאדם כשנולד הרעות והטוב. ולכן פתח ואמר: "יֹאבַד יוֹם אִוָּלֶד בּוֹ וְהַלַּיְלָה אָמַר הֹרָה גָּבֶר", וקלל את יום לידתו והמזלות, כי הם גרמו רעתו, וטען כי מצד גריעות האדם ומעלת האלקים לא ישים אליו לבו, ולכן בא תחת ממשלת המקרה כפי מערכת הכוכבים ומשטרי הארץ והאמין כי אין השמירה העליונה בבריות, אלא רק לקיום המין, וגם לא האמין שיש שכר ועונש על המעשים.

שלושת חבריו של איוב הוכיחו אותו וטענו כי ה' שולט ומשגיח בעולם, והכל במשפט כי אין מיתה בלא חטא ואין ייסורים בלא עוון, הם טענו שאיוב חטא ועל כן באה אליו כל הרעה הזו, ושעליו לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה.

איוב הרבה להצדיק נפשו והמשיך לטעון לחבריו שהוא נקי מעבירות, הוא דיבר במשלים שעניינם לומר שהוא צדיק, התווכח עם חבריו, טען כבראשונה שאין ה' משגיח על ברואיו והקשה את הקושיא המפורסמת - מדוע יש צדיק ורע לו ויש רשע וטוב לו?

(וכאמור התירוץ שה' מעניש את הצדיקים בעוה"ז על העבירות שעשו אינו שייך בו משום שהיה צדיק גמור שמעולם לא חטא)

לגבי רשע וטוב לו, ה'חפץ חיים' אמר על כך משל יפה: מעשה במלך אחד שהיה לו חבר קרוב, ולפניו היה מגלה כל צפונות ליבו, אהבה יתרה אהב המלך את ידידו ובלעדיו לא היה עושה שום פעולה. אולם פעם אחת גילה המלך לתדהמתו, שאותו ידיד בגד בו ומסר את סודות המלוכה לאויב. לאחר בירור וחקירה לא נותר צל של ספק שאכן הידיד ה'נאמן' בגד במלך אוהבו. אחת הייתה דתו להמית, והמלך רצה לפסוק לו דין ועונש שלא ישכח במהרה, ויהיה אות למען ייראו ויראו. המלך ציווה להקים בנין מזכוכית באמצע הכיכר המרכזית בעיר הבירה, שם יושיבו את הבוגד ושם ימות ברעב ובצמא. וכמובן שדבר המלך נעשה.

ביום הראשון התאסף קהל המונים וחזה באסיר שהוא יושב נינוח בכיסא וקורא ספר. ביום השני ניכרו בפניו סימני דאגה ועצבות, הרעב החל להציק לו וביותר כשראה מבחוץ אנשים אוכלים ושותים. ביום השלישי ראו הכל כי פני האסיר נפלו מאד, ידיו ורגליו רעדו, וביום הרביעי עזבוהו כוחותיו וכבר לא היה יכול לעמוד על רגליו. ביום החמישי והשישי לא יכול היה לזוז ממקומו והכל ראוהו שהוא שוכב על הרצפה. ביום

השביעי התרחש דבר נורא, האסיר קרע מעליו את בגדיו, תלש מפיו פיסות בשר מגופו והחל ללעוס בראוותנות.
אותו יום הגיע לעיר הבירה סוחר אחד ממדינה אחרת, כשראה את שהתרחש בבית הזכוכית תמה ואמר: "האם זה האסיר המפורסם שנידון למות ברעב?! הרי אני רואה שהוא אוכל ולועס בשר לתיאבון". כששאל את אנשי המקום לפשר הדבר אמרו לו: "כלום אינך רואה שאדם זה את בשר עצמו אוכל".
הנמשל מובן, רואים אנו דברים משונים ותמוהים בהנהגת העולם: רשעים שעוברים על רצון הבורא על כל צעד ושעל, מימיהם לא קיימו אפילו מצוה קלה - נהנים מכל טוב. אוכלים בשר ושותים יין וכל ימיהם כחגים. ואילו צדיקים גמורים מכלים ימיהם בדחקות, בעוני ובחוסר כל. כל זה אמנם למי שראייתו שטחית וחיצונית, אולם המעמיק לחקור ולחדור רואה כי בשר זה שאוכלים הרשעים אינו אלא 'בשר מגופם שלהם' או שזו ארוחתם הדשנה האחרונה עלי אדמות. הם מקבלים חלקם כאן בעולם הזה כדי לטרדם ולכלות חלקם בעולם הבא. ואשרי המבין.
חבריו של איוב בהתחלה שתקו, ואז קם אליהוא, וטען שגם אם איוב צדיק הרי לא יתכן שהוא יותר צדיק מה' ית', ולא יתכן שה' טועה. אליהוא טען שאמנם איוב צדיק גמור, אולם אין הוא נקי בגלל נפשו שעשתה עבירות בגלגול הקודם ועל כן הוא חייב וייסוריו הגיעו לו בצדק.
בספר 'שער הגלגולים' מובא שאיוב היה גלגול של תרח אביו של אברהם אבינו, ולבסוף נשמתו (מאחר שלא השלים תיקונו, שהתרעם על מידותיו של הקב"ה ולא קיבל את ייסוריו באהבה) התגלגלה בנחום איש גמזו שהיה חולה ומיוסר מאוד ובכל זאת אמר "גם זו לטובה" וקיבל הכל באהבה כפי שמסופר בגמ' (תענית כא.):
מעשה בנחום איש גם זו, שהיה סומא בשתי עיניו, גידם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו וכל גופו היה מלא שחין. רגלי מיטתו היו מונחות בתוך ספלי מים, שאם יעלו אליו נמלים דרך רגלי המטה, אינו יכול לסלקן.
פעם אחת בקשו תלמידיו לפנות מיטתו, אמר להם: "בני, פנו קודם את הכלים ואח"כ פנו את מיטתי, כי מובטח לכם שכל זמן שאני בבית, אין הבית נופל". פינו את הכלים, ואח"כ פינו את מיטתו והבית מיד נפל. אמרו לו תלמידיו: "רבנו, וכי מאחר שצדיק גמור אתה, מפני מה עלתה לך כך?"
אמר להם: "בני, אני גרמתי לעצמי. פעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי, והיה עמי משא שלושה חמורים: אחד של מאכל, אחד של משקה ואחד של מיני מגדים. בא עני

אחד ועמד בדרך, אמר לי: רבי, פרנסני! אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצאה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו. אמרתי: עיני שלא חסו על עיניך - יסתמו. ידי שלא חסו על ידיך - יתגדמו. רגלי שלא חסו על רגליך - יתקטעו, ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: כל גופי יהיה מלא שחין".

אמרו לו, אוי לנו שראינוך בכך. אמר להם: אוי לי אם לא ראיתוני בכך. (ואפשר שאמר להם כך, כי אם לא לא היה מקבל על עצמו את הייסורים ועומד בהם, לא היה זוכה להשלים את תיקון נשמתו, ועל כן אמר "אוי לי").

בספר לקח טוב הובא מעשה שסיפר האר"י הקדוש זצ"ל, באלמנה אחת שהייתה יושבת בערב שבת ליד שולחן השבת ובכתה, באו בניה ואמרו: "אמא למה את בוכה, הרי בשבת אסור לבכות ואסור להצטער", אמרה להם: "היום בדיוק מלאו שנתיים לפטירת אביכם, ואיך לא אבכה", אמרו לה הבנים: "היום יש לך סיבה לבכות, אבל בכל יום למה את בוכה, הרי אבא בטוח בגן עדן ואם את בוכה יותר מדי ח"ו את מראה שאינך מסכימה עם גזירת הבורא, כאילו ח"ו עשה לך עוול".

האם נרגעה, ישבו לאכול סעודת השבת בשיר ושבח ודברי תורה, לאחר מכן הלכו כולם לישון. באותו לילה האם חלמה שרואה אנשים רצים והיא רצה איתם, נכנסו כולם ליער עבות והיא בעקבותיהם עד שהגיעו לגן גדול מלא פרחים נפלאים, מפלי מים כחולים ויפים וריח נפלא בגן.

והנה היא רואה אדם זקן בעל הדרת פנים נפלאה לבוש בבגד לבן ארוך, הזקן התקרב אליה ושאל אותה: "האם את רוצה לראות את בעלך", מיד הלכה אחריו וליבה פעם בחזקה, הם עמדו ליד חצר גדולה מוקפת בגדר זהב ובה יהודים שיושבים לומדים תורה ועליהם עומד יהודי צעיר ומלמדם תורה, אמר לה הזקן: "חכי קצת, עוד מעט יגמר השיעור ותוכלי לראות את בעלך".

השיעור הסתיים והיא ראתה את הרב שהיה מלמד מתקרב אליה וזיהתה שזה בעלה. "אברהם!" נפלטה צעקה מפיה, והיא נפלה על הארץ. מיד בא בעלה ואמר לה: "הירגעי נא, זה אני, בעלך". כשהתאוששה שאלה: "למה הלכת ממני בגיל כה צעיר", אמר לה: "תדעי לך שהעולם שאת נמצאת בו הוא כמו ארץ גזירה, לשם שולחים אנשים כדי לקבל את עונשם ולחזור, אני כבר הייתי בעולם הזה פעם אחת, הייתי גאון גדול וצדיק ועסקתי בתורה כל חיי. כשנפטרתי מהעולם הזה קיבלתי בגן עדן זכות להיות ראש ישיבה וללמד תורה לתלמידים, אבל כיוון שלא נשאתי אישה ולא הולדתי ילדים, חזרתי שוב לעולם הזה כדי לשאת אישה וללדת ילדים. כשנולד ילדינו השביעי גמרתי את תיקוני בעולם

הזה וחזרתי לעולם הבא אל מקומי המוכן לי, אבל תדעי לך שטוב לי כאן, וכשתפטרי מהעולם נחזור שוב להיות ביחד".

"אבל", אמרה האישה, "מעולם לא ידעתי שאתה כזה גאון שהרי כאן בעולם הזה היית טרוד בעול הפרנסה ולא למדת הרבה תורה". אמר לה בעלה: "תדעי לך שגם אני לא ידעתי זאת, רק כשנפטרתי נתמלא ראשי בכל התורה שלמדתי לפני שחזרתי בגלגול".

שאלה האישה את בעלה: "מדוע יוסף שלנו לא מצליח בעסקיו", אמר לה הבעל: "מפני שיוסף עשה דין תורה ליהודי אחד וזכה בו, אבל היהודי הזה נפגע קשות, וכלל הוא, שכל הנענש בסיבת חברו גם חברו נענש. לכן גזרו עליו דין קשה מאוד ואני התחננתי שיתנו לו רק ארבע שנים רעות של חוסר הצלחה בעסקים, בעוד שנה יגמר העונש והוא יצליח בעסקיו".

הוסיפה האישה לשאול את בעלה: "ומדוע בננו דוד עדיין לא מצא את זיווגו, הרי הוא בו 24 כבר", ענה לה בעלה: "האשה המיועדת לו משמיים עדיין צעירה ונמצאת כעת בארץ אחרת, בעוד חמש שנים היא תבוא ותביא עמה את כל צרכי החתונה". הוסיפה האישה לשאול: "ולמה קרה לנו האסון הנורא שבננו הקטן בן השלוש נרצח באכזריות ע"י גוי שיכור", לקח אותה בעלה אל מקום אחד בו ראתה כמין חופה גדולה עשויה אבנים טובות ומרגליות, והנה יורד מלאך קטן והרגישה שזה בנה, מיד התעלפה האישה, בעלה נתן לה עלה אחד להריח והכרתה שבה אליה, היא ראתה את בנה הקטן בן השלוש שנרצח זוהר ומחייך אליה.

שאלה אותו: "מדוע הלכת בגיל כה צעיר", ענה לה הבן: "תדעי לך אמי שהייתי כבר בעולם הזה, ובעיר שהייתי גרו גויים ועשו פרעות ביהודים, ולקחה אותי גויה אחת וגידלה אותי, ובמשך שלוש שנים הניקה אותי, גדלתי ונהייתי גאון גדול בתורה וכשנפטרתי לבית עולמי אמרו לי שאני צריך לרדת ולינוק שלוש שנים מחלב יהודיה כדי לכפר מה שינקתי מהגויה, ואת זכית להניק אותי שלוש שנים וכשנסתיימו חזרתי למקומי בגן עדן".

שאלה האם: "אבל מדוע נהרגת בצורה כל כך קשה ואכזרית" אמר לה הבן: "הייתה גזירה רעה על כל יהודי העיר, והיו צריכים כולם למות, ובזה שהגוי הרג אותי הייתה זו כפרה עבור כולם והתבטלה הגזירה, ואני נכנסתי ישר לגן עדן".

אז אמר לה בעלה: "את רואה שלכל דבר יש תשובה, תדעי לך שהקב"ה לא בורא ולא מוריד דבר רע בעולם, "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב", הקב"ה ישתבח שמו הוא

טוב כמו שכתוב: "טוב ה' לכל רחמיו על כל מעשיו", והכל לפי הצדק והאמת והכל נמדד בצדק וביושר ''צדיק וישר הוא''.
בעלה גם הוסיף ואמר: "כאן טוב לי מאוד, אבל איני יכול לסבול את אנחותיך ואת דמעותיך. עשי לי טובה ותתחילי לחיות בשמחה".
היא התעוררה משנתה, כאילו נולדה מחדש, זמן רב המשיכה לשכב עם חיוך על פניה, תוך שהיא נזכרת בבעלה המאושר ובנה המחייך. אבן נגולה מעל ליבה והיא קיבלה תנחומים.
האר"י הקדוש גילה לנו סודות עמוקים בתורה הקדושה ובייחוד את עניין הגלגולים, הוא לימד שכל הברואים בעולם הם כעין ברגים במכונה הגדולה הנקראת בריאה,. הקב"ה מבריג את הברגים או משחרר, הכל כפי מהלך המכונה. הוא מביא לעולם נשמות שיש להן תפקיד בעולם ולוקח מן העולם את הנשמות שצריכות להיות למעלה, שהרי העולם הזה והעולם הבא - עניין אחד להם. למטה פועלים עם נשמות וגופים, ולמעלה פועלים בנשמות בלבד. לו היינו יודעים כיצד פועל הכל, לא היינו מצטערים לעולם, כי לעתיד לבוא יחזרו כל הנשמות לעולם הזה כדי לעבוד את הבורא בגוף ונשמה כאחד.
במענהו של אליהוא היו תשובות לכל שאלותיו של איוב, ואיוב קיבל את הדברים ובעקבות כך זכה לנבואה, ה' התגלה לאיוב: "וַיַּעַן יְיָ אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה". ואמר רבה: איוב בסערה חרף ובסערה השיבוהו. בסערה חרף, דכתיב: "אשר בשערה ישופני", אמר לפניו: "ריבונו של עולם, שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלף לך בין איוב לאויב?" בסערה השיבוהו, דכתיב: "ויען ה' את איוב מן הסערה", אמר לו: הרבה נימין (שערות) בראתי באדם, וכל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה, שלא יהו שתים יונקות מגומא אחת, שאלמלי שתים יונקות מגומא אחת - מחשיכות מאור עיניו של אדם, בין גומא לגומא לא נתחלף לי, בין איוב לאויב נתחלף לי?! " מי פלג לשטף תעלה" - הרבה טיפין בראתי בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד, שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד - מטשטשות את הארץ ואינה מוציאה פירות, בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאויב נתחלף לי?!" (בבא בתרא טז.)
סוף דבר, הקב"ה הודיע לאיוב שהשגחתו שופעת על כל בריותיו ובפרט על האדם, ורמז לו בתוך דבריו על הסוד שגילה לו אליהוא שהוא אמת.

איוב אמר (מ, ד): "הֵן קַלֹּתִי מָה אֲשִׁיבֶךָּ יָדִי שַׂמְתִּי לְמוֹ פִי" - הנה הכרתי בעצמי שאני קל מאד ולא למדתי חכמה לדעת שהכל בא בהשגחה ומה זה הדבר אשר אשיב לך כי אין בפי מענה ולזה שמתי ידי אל פי ולא דברתי מאומה. (מצודת דוד)

איוב אמר: "יָדַעְתִּי כִּי כֹל תּוּכָל וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה. מִי זֶה מַעְלִים עֵצָה בְּלִי דָעַת לָכֵן הִגַּדְתִּי וְלֹא אָבִין נִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי וְלֹא אֵדָע. שְׁמַע נָא וְאָנֹכִי אֲדַבֵּר אֶשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי. לְשֵׁמַע אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ וְעַתָּה עֵינִי רָאָתְךָ. עַל כֵּן אֶמְאַס וְנִחַמְתִּי עַל עָפָר וָאֵפֶר" (מב, ב-ו) - **שמע נא ואנכי אדבר**, **אשאלך והודיעני**, כי אינני יכול לדעת דבר בנפלאותיך רק מה שתודיעני בחסדיך, **לשמע אוזן שמעתיך**, היתה לי קבלה באלהותך, **ועתה** הגעתי לנבואה וידעתי אמיתת המציאות וכי אתה נמצא ויודע ומשגיח ושופט צדק רב חסד ואמת, **על כן אמאס** מה שהייתי חפץ בו עד עתה והם חיי העולם הזה ושלוותו אשר הייתי רוצה בהם ומתלונן על אובדנם, **ונחמתי על אפר ואפר**, הוא הגוף, כי כן יתוודו הצדיקים עם בוראם כדרך "ואנכי עפר ואפר", יאמר כי יתנחם על גופו שהיה חפץ בו והיה רואה כי החיים חסד והמוות לצדיק חמס ועתה אתנחם על חפצי בגוף וארצה לדבקה בך לאור באור החיים באור פניך ולהיות נפשי צרורה עמך בצרור החיים (כד הקמח).

לאחר שאיוב הודה, הקב"ה קיבל את דבריו ונתרצה אליו, וַיְשַׁ֣א ה' אֶת פְּנֵ֣י אִיּ֑וֹב... וַה' בֵּרַ֖ךְ אֶת אַחֲרִ֣ית אִיּ֑וֹב מֵרֵאשִׁתּ֗וֹ וַיְהִי֙ לוֹ֙ אַרְבָּעָ֣ה עָשָׂ֔ר אֶ֖לֶף צֹ֑אן וְשֵׁ֣שֶׁת אֲלָפִ֗ים גְּמַלִּים֙ וְאֶ֣לֶף צֶ֣מֶד בָּקָ֔ר וְאֶ֥לֶף אֲתוֹנֹֽת. וַיְהִי֙ לוֹ֙ שִׁבְעָ֣ה בָנִ֔ים וְשָׁלֹ֖וֹשׁ בָּנֽוֹת. וַיִּקְרָ֣א שֵׁ֔ם הָאַחַ֖ת יְמִימָ֑ה וְשֵׁ֣ם הַשֵּׁנִ֔ית קְצִיעָ֑ה וְשֵׁ֖ם הַשְּׁלִישִׁ֥ית קֶ֖רֶן הַפּֽוּךְ. וְלֹא נִמְצָ֨א נָשִׁ֜ים יָפ֣וֹת כִּבְנ֧וֹת אִיּ֛וֹב בְּכָל הָאָ֑רֶץ וַיִּתֵּ֨ן לָהֶ֜ם אֲבִיהֶ֗ם נַחֲלָה֙ בְּת֣וֹךְ אֶחֵיהֶ֔ם. וַיְחִ֣י אִיּ֗וֹב אַחֲרֵי֙ זֹ֣את מֵאָ֔ה וְאַרְבָּעִ֖ים שָׁנָ֑ה וַיִּרְאֶ֞ה אֶת בָּנָ֣יו וְאֶת בְּנֵי֙ בָּנָ֔יו אַרְבָּעָ֖ה דֹּרֽוֹת. וַיָּ֥מָת אִיּ֖וֹב זָקֵ֥ן וּשְׂבַ֖ע יָמִֽים.

ליקוט בעניין הייסורים

כתב ה'פלא יועץ': כמה מיני יסורין הם, וכולם אהובים, כלם חביבים, שאם ישב אדם כל ימיו בשלוה, אין מתכפר לו מעוונותיו כלום, אבל יסורין ממרקין עוונותיו של אדם, וצריך לקבלם באהבה, ביודעו ומכירו תועלת שבהם, שמכפרים עוונותיו, והתועלת יותר גדול, שמנקה ומטהר את אשר פגם למעלה ועושה נחת רוח ליוצרו. הנה כי כן האיש הירא מעברות שבידו, יקל לו ויערב לו כל מיני יסורין לתקן את אשר עיוות ולטהר את אשר פגם באהבתו את קונו. ואם היה באפשרות והיה הדין נותן, היו מאבדים עצמם לדעת, ומוסרים נפשם למיתה בשביל לתקן את אשר עיוותו ולטהר את אשר פגמו.

והנה יש יסורין בידי שמים מינים ממינים שונים, קשים ורכים, שנפרעים מן האדם לדעתו ושלא לדעתו. ומאחר שעל כל פנים הוא צריך לסבול אפילו על כורחו שלא בטובתו, טוב לגבר כי ישא עול ולא יקוץ בתוכחות, ויקבלם באהבה ובשמחה ובטוב לבב, כי גדולה מעלת השמח ביסורין ומקבלם מאהבה, כמבאר בדברי חז"ל: "מה אשם לדעת, אף יסורין לדעת". ועוד אמרו, ואם קבלם מאהבה מה שכרו? יראה זרע, יאריך ימים, וחפץ ה' בידו יצלח.

ועל כל מין צער שארע לו יהא רגיל לומר: "גם זו לטובה" ו"כל דעבד רחמנא לטב עביד". ולא יהא ככסילים שבועטים וכועסים, ואם נופלים או נכשלים אומרים דברי חרופין וגידופין. אוי להם שיורשים פעמיים גיהנום, שיגעים ביסורין לריק ומוסיפין על חטאתם פשע. אבל המקבלים הכל בטוב לב, אחריתם יהיה טוב, כי כל מה שנראה לאדם רעה, אלקים חשבה לטובה, אלא לפעמים הם נסתרות לה' ופעמים סוף שהן נגלות לנו, ועל דרך שפירשו חז"ל (נדה לא.) באחד שנתחב לו קוץ ברגלו, ולא היה יכול לירד בספינה, והתחיל לקלל את יומו, ולסוף שמע שנשברה הספינה וכולם טבעו, ואז התחיל לשורר, "אודך ה' כי אנפת בי". וידוע שמעט יסורין שסובל ומקבל באהבה בעולם הזה, מנכה הרבה מן העולם הבא.

ואל יחשוב אדם, שדי לו והותר במה שסובל, ונקה האיש מעוון, כי יאמין שהוא חייב הרבה מאד על שעובר מדי יום ויום, בין בשוגג בין ברצון. עכת"ד.

* בכמה התבטאויות של זעם ואי שביעות רצון מהנהגת ה' עמנו מתבטאים אנו בכל יום, ולפעמים בכל שעה, ואיננו שמים לב שבעצם הזעף והקצף הזה הוא ישירות על הנהגת הבורא, וכאומרים אנו לו שאיננו שבעי רצון מהנהגתו.

וכל היסורים שאדם סובל בעולם הזה, בפרט אם מאמין בהשגחה עליונה ויש לו דעת לקבל באהבה מאת ה', ואינו מהרהר אחר מידותיו יתברך חס וחלילה, אז מנכים ממנו על ידי זה מייסורי עולם הבא בלי שיעור וגבול, ואילו היה האדם מבין ורואה זאת, היה רוקד מתוך שמחה על חסד הגדול שהקב"ה עושה עמו, והוא כמו אם הרוחצת בנה מצואתו, ותינוק שאינו מבין הטובה צועק ובוכה, ואילו היה מבין הטובה והחסד שעושה אתו אמו, היה מנשקה ומחבבה מרוב שמחה ואהבה, וכן אם אינו בועט בייסורים ומצדיק דינו של הקב"ה, כי אם מבעט חס וחלילה בייסורים אז חס וחלילה נידון בגיהנום, אם לא חס וחלילה שיש לו ייסורים קשים ונוראים, ונפלט מפיו איזה דיבור שלא ברצונו, כדכתיב אצל איוב שהצדיק אותו אליהוא נגד חבריו שהוכיחו אותו על שנפלט מפיו דיבורים נגד מדת הדין, וכתיב שם: "איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא

בהשכיל", ועל ענין כזה שבא שלא מדעת רק מגודל צער, על זה אמרו (בבא בתרא טז:) "מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו", ועם כל זה אמרו: "אמר רבי חנינא בר פפא איוב אילולי לא קרא תגר כשבאו עליו יסורין, כשם שאומרים עכשיו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כך היו אומרים אלהי איוב".

* אמר רבי חנינא בר פפא: איוב, אילולי לא קרא תגר כשבאו עליו יסורים, כשם שאומרים עכשיו אלקי אברהם אלוקי יצחק, ואלוקי יעקב כן היו אומרים אלקי איוב. (ילקוט שמעוני)

נתבונן, הרי האבות הקדושים היו במדרגה שאין לנו מושג בהם כלל. והנה איוב לגודל יסוריו ונסיונותיו, אם היה מושלם במידה זו של אמונה בהשגחה, והיה מקבל מאורעות חייו באמונה מבלי קריאת תגר היה זוכה להצטרף לשלושת האבות ולהכלל עמהם לנצח נצחים. היש לך דרגת "גדול" יותר מזה להחשב כרביעי לשלשת האבות הקדושים?!

אם האדם מקבל באהבה יסורים לפי מהותו ודרגתו, אז מזדככים אבריו, נמתקים ממנו הדינים , נמחלים לו כל עוונותיו, ואשרי חלקו ומה נעים גורלו מי שזוכה לקבל יסורים באהבה, כמובא בגמרא (תענית ח.): "אמר רבי יהושע בן לוי, כל השמח ביסורין שבאין עליו מביא ישועה לעולם, שנאמר בהם "עולם ונושע", הרי שבקבלת היסורים באמונה ובשמחה, לא רק שהוא זוכה, אלא שמביא גם ישועה לעולם.

* השגחה פרטית מלווה כל יהודי מרגע לידתו ועד אחרית ימיו. הקב"ה מנהל את עולמו לפי הבנתו לטובת האדם, וגם כשהדבר נראה לו רע, בעצם הוא רק לטובה, ואם ימתין בסבלנות, יגלה עד כמה הכל היה בסוף אך ורק לטובתו ולהצלתו, ועל ידי כך יבין מדוע היה צריך שתפגע בו מדת הדין.

מעשה להמחשת הדברים

לפנינו מעשה שהיה בסוף מלחמת העולם השנייה, שימחיש לנו עד היכן מגיעים פני הדברים.

לאחר שבעלות הברית החלו להלחם נגד הנאצים, ימח שמם, הנאצים נסוגו בכל החזיתות, אך לא נתנו ליהודים מנוחה, הם לקחו אותם למחנה "ברגן בלזן" שבגרמניה, והמצב במחנה היה קשה מנשוא. רעב צמא ומחלות, היו רק חלק מן הצרות שאפפו את יושבי המחנה. המחנה היה מחולק לאגפים, ובאחד מהם היו גם שבויים חיילים רוסים. בוקר אחד, הגיעו הנאצים לאגף זה, והכריזו: אנחנו יודעים כי בעוד כמה ימים יגיעו הנה האנגלים, ואנו רוצים שתספרו להם כמה טוב היה לכם אצלנו, לכן הבאנו לכם לחמניות טריות.

הרעב ששרר במחנה היה נורא. אחד היהודים שניצול משם מספר, שבמשך חמש שנים כמעט ולא אכל, וכל מחשבתו היתה נתונה רק לשאלה כיצד להשיג אוכל.
אם היה נשאל באותו רגע מה היה מעדיף: להשתחרר או לחמניה היה מבקש לחמניה! המוח נעשה אטום, ולא היה מסוגל לחשוב על שום דבר מלבד אוכל.
הוא נעמד בתור, וכשהביט לעבר סל הלחמניות, ראה שלא נותרו בו הרבה לחמניות. התעורר בלבו החשש שמא בדיוק כשיגיע יגמרו הלחמניות. מחשבה זו, גרמה לו לדפיקות לב מואצות, זעה קרה נגרה ממנו מרב פחד.
התור מתקדם, ששה אנשים לפניו. הוא מביט ורואה שנשארו שבע לחמניות, מה שאומר שהוא יזכה באחרונה. והנה מתקדמים לאט לאט ובאמת קבל את הלחמניה האחרונה.
הוא היה מאשר, הנה בידו הלחמניה. אמנם קטנה, אבל טרייה וריחנית. באותו רגע הבחין לפתע שליד החייל הגרמני מונחים סלים מלאים בלחמניות.
מיד עלה בדעתו רעיון: אם יש כל כך הרבה לחמניות, מדוע לא לקחת עוד אחת, הרי הנאצי ודאי לא יזהה אותו בין כל כך הרבה יהודים. ואז כשהנאצי שאל מי הבא בתור, אמר היהודי: "אני", וקבל עוד לחמניה. בידיו היו שתי לחמניות טריות. הוא היה מאשר.
לפתע הוא מרגיש יד לופתת את צווארו, וקול מאיים לוחש באזניו: "ראיתי אותך יהודי!" הוא הסתכל לראות מי הדובר, וראה שזה לא היה נאצי, אלא חייל רוסי שבוי. אותו רוסי בריון תפס בו בחזקה ואמר: תן לי את הלחמניה השנייה!
היהודי ערך לעצמו חשבון: הוא הרי אסיר כמוני, מה פתאום שאתן לו. ולכן אמר לו בתקף שאינו רוצה לתת לו את הלחמניה.
תפס אותו הרוסי עם עוד שני בריונים רוסים, והכניסו אותו לתוך הצריף, שם חבטו בו קשות ובעטו בו באכזריות, עד שכמעט והוציאו את נשמתו. וכשחשבו שהרגהו אותו, נטלו ממנו את הלחמניות והלכו.
היהודי הרגיש את צלו של מלאך המוות פורש עליו את כנפיו. נשא עיניו למרום וקרא: "ריבונו של עולם, דווקא עכשיו למות?! רגע לפני השחרור?! אם רצית לקחת לי את נשמתי, במשך החמש השנים האלה שהייתי כאן, היו לך מאות הזדמנויות לעשות זאת! וכך כשהוא מלא טענות כלפי מעלה, איבד את הכרתו.
כשהתעורר מעלפונו, ראה שמש זורחת. הוא לא הבין איך זה יכול להיות. חמש שנים הוא לא ראה שמש זורחת כשהוא קם, שהרי הנאצים היו מעירים את כולם בארבע לפנות בוקר למסדר. ומי שלא קם, לא זכה לקום יותר... אז איך יתכן שהוא ישן, והשמש זורחת?

אט אט חדרה למוחו ההכרה: הנאצים כבר אינם נמצאים כאן, הם ברחו, השתחררנו. אבל למה כזה שקט מסביב הביט סביבו וראה שכלם מתים. הלחמניות היו מורעלות!!! אבל עליו נגזר לחיות, ולכן הקב"ה דאג שיקחו ממנו את הלחמניות, אמנם הוא סרב לתת אותם, אז לכן הוא קבל מכות, כדי שיוכל להמשיך לחיות...

מכאן יש ללמוד עד כמה צריכים להודות לה' יתברך על הטובות וגם על המכות שמקבל האדם, וכבר אמר דוד המלך בתהלים: "יסר יסרני יה ולמות לא נתנני", כלומר, שהיסורים באו לאדם במקום המוות, ולכן צריך לקבלם באהבה, מפני שלולא היסורים, לא היה אותו אדם בין החיים חלילה.

* יקבל באהבה כל מה שיגזור לו הבורא ברוך הוא, ולא יבטח באדם. ואם הוא עומד בעוני ובדוחק, או שהוא חולה ומיוסר בייסורין, יחשוב אשר הבורא לטובתו גזר עליו כל זה לקבל מאהבה. וזה יסוד גדול ועמוד חזק לתורה ולמצוות, לקבל באהבה כל דבר, ולהנהיג עצמו בזה, ולומר על כל פגעיו "גם זו לטובה". ומתכוון כן בלבו, ושמח במשפט הבורא יתברך - ינצל משנאה ואיבה וקנאה. וגם אומן שונא בני אומנותו - הכל הבל ורעה רבה, כי יחשוב: כל אדם לא יוכל להרוויח יותר ממה שגזר עליו הבורא. (אורחות צדיקים שער השנאה)

* מעשה ביהודי שבא אל המגיד ממעזריטש זי"ע (מורם ורבם של רבי זושא ורבי אלימלך) ושאל אותו: "רבי, כיצד ניתן לברך על הרעה, כשם שמברכים על הטובה".

אמר לו המגיד: "אני לא אענה לך, סע לעיירה שנקראת אניפולי, שם תמצא יהודי בשם ר' זושא, תשאל אותו וממנו תקבל תשובה על שאלתך איך מברכים על הרעה כשם שמברכים על הטובה".

הגיע היהודי לאניפולי, חיפש וחיפש ולבסוף מצא את ר' זושא בביתו הדל והדולף, בית עלוב, ריקן, ומט ליפול, ובני הבית חולים ומיוסרים. הוא פונה אל ר' זושא ואומר לו כי המגיד ממעזריטש שלח אותו לשאול: "כיצד מברכים על הרעה כשם שמברכים על הטובה?, ולקבל ממנו את התשובה.

השיב לו ר' זושא: "אתה בטוח שהוא שלח אלי? אולי יש איזה זושא אחר באניפולי, איני חושב שהוא שלח אותך אלי... אני לא יכול לענות לך תשובה... אני חושב שזו טעות, אני לא הכתובת".

שאל אותו היהודי: "מדוע אינך יכול לענות?"

אומר לו ר' זושא: "אני אגיד לך את האמת, איך אני יכול להשיב לך?! מעולם לא היה לי רע בחיים, מעולם!".

שומע את זה היהודי, לא התעמק, חוזר למגיד ממזריטש ואומר לו: "זה טעות, הוא אמר שהוא לא הכתובת. הוא לא יכול להשיב".
- "הוא לא השיב לך?!"
- "לא, הוא אמר שאינו יכול להשיב".
שואל אותו המגיד ממזריטש: "אבל מה הוא בכל זאת אמר לך"
ענה לו היהודי: "הוא אמר שהוא לא יכול להשיב כי אף פעם לא היה לו רע בחיים".
אמר לו המגיד ממעזריטש: "שוטה שכמותך, הוא לא יכול היה להשיב משום שאף פעם לא היה לו רע בחיים. ראית את ביתו! ראית את סבלו! ובכל זאת, אף פעם לא היה לו רע בחיים - הנה התשובה".
רבי זושא שאף פעם לא היה לו רע בחיים, הוא בירך על הרעה כשם שמברכים על הטובה, כי לא היה לו רע, כי בכל מצב הוא אמר והרגיש ש"גם זה לטובה". וכשיהודי אומר "גם זו לטובה", אז הכל טוב.
* עלינו לדעת כי השגחת הקב"ה על כל ברואיו היא בהשגחה פרטית לפרטי פרטים, ובפרט על בני האדם. הכל בהשגחה עליונה - בן זה לאיזה הורים ייוולד: אם להורים דתיים או חילונים, להורים עשירים או עניים, להורים מאושרים או מדוכאים, חולים או בריאים, להורים אשכנזים או ספרדים או כל עדה אחרת. וכן מתי ימותו הוריו, וכו'. כל פרט ופרט בהשגחה פרטית לפי צורך גלגולה ותיקונה של אותה נשמה. וחייב אדם להסכים בלבו למצבו, ולדעת שזהו תיקונו, וזהו הטוב עבורו, ורק זה מה שיביאהו לתכליתו הנרצית והנדרשת ממנו.

משל מה'חפץ חיים'

ר' ראובן היה עשיר, גיבור ויפה תואר. הוא היה פרנס העיר, אולם היה בז לעניים, מטיל אימה יתרה על הציבור, מתגאה בעושרו, בגבורתו, וגם מתפתה ליצרו, בהיותו יפה תואר. וכה עברו עליו ימים ושנים עד שנתבקש לבית דין של מעלה. אמנם מעשים טובים היו בידו גם כן, אולם לא הכריעו את כף הזכות להכניסו לגן עדן. ומשמים יצא פסק, שעליו לחזור לעולם ולתקן מעשיו.
שואל ראובן לפני בית דין של מעלה ואומר: "באיזה אופן אחזור לעולם השפל?", עונים לו בית הדין: "עשיר, גיבור ויפה, בדיוק כמו שהיית קודם!", מתחנן ראובן ובוכה, וטענה בפיו: "ריבונו של עולם, הלא אם אחזור לעולם כמצבי הקודם, הרי ששוב אקלקל בעושרי, בגבורתי וביופיי, ואם כן, מה הועלתי בחזרתי בגלגול?! אנא, ריבונו של עולם, השיבני לעולם השפל הזה עני, בעל מום ומכוער, כדי שאהיה צדיק גמור". אולם בית

הדין של מעלה טוענים, ובצדק: "בהחלט לא, שהרי קלקלת בעושר, בגבורה וביופי, אם כן, עליך לתקן כמו כן בעושר, בגבורה וביופי, ואם לא כן, כיצד תתקן את מה שקלקלת? ראובן בוכה ומתחנן, מפעיל את כל מלאכי סנגוריא שלו, מליצי יושר, נעזר בזכות אבותיו ומעורר רחמים מרובים על נפשו, שישוב לזה העולם עני, בעל מום ומכוער, כדי שלא יפול שוב ביד יצרו. והנה לאחר בקשות רחמים וזכויות רבות, שוב דנים בית דין של מעלה אם להיענות לבקשתו של ראובן, ולאחר דיון רב, מצאו לו זכות, שאכן מסיבות שונות מגיעה לו הזכות הגדולה ביותר - לרדת שוב לזה העולם, עני, בעל מום ומכוער. והנה בבימן טוב ובמזל טוב בן לנו בעולם ויקרא שמו בישראל ראובן. ראובן בא מחדש לעולם נכה ברגליו ומכוער. ולאחר שנים גדל ראובן, והנה פרנסתו קשה, עניות שוררת בביתו, והוא גם מוכה שחין ומיוסר.

יום אחד רואה ראובן את מצבו הנורא ובוכה, וטענתו לשמים: "ריבונו של עולם, מה נשתנתי מכל בריות העולם, להיותי עני, בעל מום ומכוער?! מה הריעותי ומה פשעתי?! רשעים יותר ממני יש לך בעולמך ומצבם שפיר ממצבי!!! ראובן מקלל את יום היוולדו, ולפעמים גם מטיח דברים קשים כלפי מעלה. ואינו יודע כמה סנגורים ומליצי יושר היה צריך הוא עצמו להפעיל כדי לזכות ליפול למצב כזה.

כך היה אומר ה'חפץ חיים': לעולם אל יתאונן אדם על מצבו, ואף אם קשה ונורא הוא, שמא הוא עצמו ביקש והתחנן ליפול למצב כזה, וזכה ונענו לו. ואם כן, מה יש לו לטעון אין לו אלא רק לקבל ולהתמודד באהבה עם מצבו.

ועוד אמר ה"חפץ חיים": כל אדם נברא בכוחות הנדרשים ומתאימים לבעיותיו, אם ניקח את כל אופני ייסורי העולם ונפרשם על השולחן, ונשאל את אותו יהודי המיוסר: במה הוא בוחר, הרי שיבחר בדיוק בייסורים הפוקדים אותו, ולא יבחר משהו אחר, כיוון שיראה שכוחותיו תואמים בדיוק לייסוריו שלו, ולא לייסורי חבריו.

* לפעמים האדם עומד לפי רוע מעשיו בפני גזרות קשות משמים, ובתמורה לכך מקבל ייסורים וחולאים הבאים בתור איתותים שיפקח האדם את עיניו, ויצעד בדרך הישרה. והיה אם האדם תופס ומבין את מטרת הייסורים ומטיב את מעשיו, אזי אשריו ואשרי חלקו. אולם אוי ואבוי לו אם הוא מתעלם מן האותות, ובמקום להבין את הרמז הוא מחרף הוא מגדף.

מעשה נוסף

מעשה באדם שנסע ברכבו וראה שנורית אזהרה אדומה דולקת בלוח השעונים. הדבר הפריע לו, לכן פנה לחשמלאי רכב ובקש ממנו שיכבה את הנורית האדומה. החשמלאי

פתח את לוח השעונים וניתק את הנורה מהחשמל. הנהג שמח ש"יצא בזול", אולם לאחר כמה שעות של נסיעה, הרכב לפתע הפסיק לעבוד... לפעמים אנו מקבלים רמזים ואיתותים מן השמים, צרות או יסורים, ועלינו להבין את הרמז ולעשות מיד את הדבר הנכון והרצוי ולא לחפש "קיצורי דרך". עלינו לעשות רצון ה' ית', לפשפש במעשינו ולשוב בתשובה. כך הדבר גם כאשר היסורים באים על האדם, יש לו לקבלם בסבר פנים יפות, ולשמוח בהם, על שבאו לו כעזר וסיוע כדי שיתקן את מעשיו, ובזה יציל את חייו גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

* כשאדם, חס וחלילה, באיזה צער גדול, או ייסורים, חס וחלילה, אז על ידי צער וייסורים, קרובים דבוריו לפני ה', ואז טוב שיעסוק בתשובה, כי זה יועיל להמתקת הדינים יותר מכל למודים ומכל התפלות, כי העיקר אצל הקב"ה - לב נשבר ונדכה, שעל ידי זה מתבטלים כל הגזרות. ולבחינת לב נשבר, אי אפשר להגיע, לא על ידי תפילה, ולא על ידי תהלים וכדומה, לאדם בינוני, אלא רק על ידי תשובה - ווידוי, חרטה ועבודת ה' זמן וזמנים. וישפוך לבבו לפני ה' כבן המתגעגע ושופך שיחו לפני אמו. וזו היא הדרך להביא את האדם בזו השעה לדמעות רבות, מפני שמקור הדמעות נסתם מחזק הלב או מטמטום הלב, מה שאין כן כשהוא בצער, חס וחלילה, או על ידי מרירות הלב הגשמי, נכנע הרע ונשבר הלב וקרוב הוא לדמעות, ואז יש עת רצון גדול לעסוק בתשובה בזו השעה. ודע ותתבונן, אחי, בכל אלו הדבורים, כי יהיה טובה לנפשך. (טהרת הקודש שטו:)

* צריך האדם לקבל על עצמו אמונת השגחה פרטית מעם ה' על כל דבר קטן וגדול, הן שיארע לו איזה צער חס וחלילה, או כל דבר שמזדמן לפניו הן לטוב והן רע, וכל שבא לפניו לפני עיניו, תיכף יקבל על נפשו ובתוכיות לבבו האמונה בהשגחה פרטית, כי מלבד שמקיים בזה מצוה מן התורה, הנלמדת מהפסוק: "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך" (דברים ח), דהיינו כמו שאב מייסר את בנו בוודאי בלי ספק שכוונתו רק לטובתו, ככה כל יסורים שהקב"ה מביא על האדם הוא לטובה ולהתחסד עמו.

לכן על כל דבר קטן שיארע לו, גם שנתהפך חלוקו, או שכח איזה דבר להביא ומצטער מזה, ואפילו כל מיני צער קטן הנוגע לו, או לאשתו, או לזרעו חס וחלילה, או ממטלטליו, יאמר הנוסח הבא:

"אני מאמין באמונה שלימה שזה הצער והיסורים שבאו לי, הכל בהשגחה פרטית מעם ה', והנני מקבל עלי באהבה, וכל זה בא לי מסיבות עוונותי הרבים, וצדיק אתה ה' על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי. ויהי רצון שיהיו אלו היסורים לכפרה

על עוונותי הרבים. והנה מצד הדין הייתי צריך לפרוט ולשוב ולהתוודות על החטאים והעונות שבסיבתם באו לי אלו היסורים, אבל גלוי וידוע לפניך שאין איתי יודע עד מה, לכן יהי רצון מלפניך אבי שבשמים שתמחוק ותשריש החטא ועוון ופשע שגרמו לי אלו היסורים, וימתקו כל הדינים מעלי ומעל כל ישראל, ויתהפכו כל הצירופים לטובה, וימשכו חסדים טובים ומגולים לנו ולכל בית ישראל עד עולם אמן".

ובזה הנוסח שיאמר בכל לבו יקיים חמש מצוות:

א. אמונה בהשגחה פרטית שהיא מצות עשה הנלמדת מהפסוק: "אנכי ה' אלקיך".

ב. להצדיק דינו של ה', שלחלק מהפוסקים נחשב למצות עשה ונלמד מהפסוק: "וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך".

ג. מצות עשה של תשובה ווידוי, מהכתוב: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו', והתודו את חטאתם אשר עשו" (במדבר ה).

ד. לעורר רחמים על כנסת ישראל, שזה נכלל במצות עשה של: "והלכת בדרכיו" (דברים כח), כי כן דרכי אלקינו לרחם ולחונן ולהשפיע תמיד.

ה. מקיים מצות עשה מדברי קבלה מהפסוק: "חסד ומשפט אשירה" (תהלים קא), ודרשו חז"ל: אם חסד אשירה ואם משפט אשירה.